שמות

א. „ויאמר לרשע למה תכה רעך"[1], ופרש"י „למה תכה – אע"פ שלא הכהו נקרא רשע בהרמת יד". ומקורו במס' סנהדרין[2]: אמר ריש לקיש המגבי' ידו על חבירו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע שנאמר ויאמר לרשע למה תכה רעך למה הכית לא נאמר אלא למה תכה אע"פ שלא הכהו נקרא רשע.

דין זה הובא להלכה ברמב"ם, וז"ל[3]: אסור לאדם לחבול בין בעצמו בין בחבירו . . כל המכה אדם כשר מישראל . . הרי זה עובר בלא תעשה . . אפילו להגבי' ידו על חבירו אסור וכל[4] המגבי' ידו על חבירו אע"פ שלא הכהו הרי זה רשע.

והנה הרמב"ם שינה מלשון הש"ס בשתים: (א) מוסיף „אפילו להגבי' ידו על חבירו אסור". (ב) במקום „נקרא רשע" כ' „הרי זה[5] רשע".

ויש לפרש כוונת הרמב"ם בזה: מאמר ר"ל בש"ס אפשר לפרש שלא נאמר להלכה למעשה, אלא כדברי אגדה[6] בגודל עון הכאת חבירו כו' [וכדמשמע לכאורה מהמאמרים שהובאו בגמ' שם בהמשך לזה – „נקרא חוטא . . תיקצץ ידו[7] . . אין לו תקנה אלא קבורה"] – ומדגיש הרמב"ם שאינו כן, אלא (א) שהגבהת יד על חבירו יש בזה איסור גמור, ו(ב) שהמגבי' ידו „הרי זה רשע", כלומר, שאין זה ענין של קריאת שם בלבד, אלא שחל עליו דין רשע, וכמ"ש בהגהות מיימוניות כאן[8] (בשם הראב"ן[9]) שהוא פסול לעדות ולשבועה.

ועפ"ז יש לבאר טעמו של הטור שהשינה בדין זה מלשון הרמב"ם, וז"ל[10]: „אסור לאדם שיכה לחבירו ואם הכהו עובר בלאו . . והמרים ידו על חבירו לכותו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע" – היינו (א) שהשמיט הדגשת הרמב"ם שיש בזה איסור, (ב) נקט לשון הש"ס „נקרא רשע" (ולא כלשון הרמב"ם „הרי זה רשע"), כי הטור סבירא לי' שאין בזה פס"ד הלכה למעשה[11], ומביא זה בסגנון אגדה, להודיע גודל העון (כמו שמביא דברי אגדה בכמה מקומות בנוגע למדות והנהגות וגם למצות שונות)[12].

---

1) פרשתנו ב, יג.

2) נח, ב.

3) הל' חובל ומזיק פ"ה ה"א-ב (וש"נ).

4) כל – כ"ה גם בש"ס לכמה גי' (ע"י ועוד – ראה דק"ס סנהדרין שם. וש"נ).

5) ראה ילקוט שינויי נוסחאות ברמב"ם מהדורת פרענקל, שבכמה כת"י הגירסא „נקרא רשע".

6) וראה שו"ת מהרי"ט אה"ע סי' מג (סד"ה ולפי עדות) „ואפשר דדברי הגדה הם ולאו עיקר דרשה" (ומסיים „ויש לחוש בזה להחמיר").

7) ראה רש"י שם. ערוך לנר שם (אבל בתוס' שם פליג. וראה עיון יעקב לע"י סנהדרין שם).

8) אות א'. ובדפוס קושטנטינא (נדפס ברמב"ם מהדורת פרענקל) „וכן פסק כו'".

9) לסנהדרין שם, הובא במרדכי (ב"ק סק"ב. סנהדרין סתרצ"ה) – הביאו הב"י לטור חו"מ הל' עדות סל"ד ס"ד (כדלקמן בפנים), וכן בב"ח שם ס"ב. וכן נפסק להלכה ברמ"א חו"מ שם ס"ד.

10) חו"מ ר"ס תכ.

11) אבל ראה יש"ש ב"ק פ"ח סס"ג (מתשובת ר' חיים, הובא בשו"ת מהר"י ווייל סכ"ח): כל רבותינו שוין בזה שהמגבי' ידו על חבירו נק' רשע ופסול לעדות ולשבועה . . ואע"פ שלא הכהו.

12) ומודגש גם בחילוק המשך לשון הרמב"ם

[ולכאורה כ"ה דעת המחבר בשו"ע, שהעתיק[13] (בהל' חובל[10]) ל' הטור הנ"ל (ע"ד חומר הרמת יד על חבירו), ואעפ"כ השמיט בשו"ע הל' עדות[14] את דברי ה־מרדכי[15] שהמגבי' ידו על חבירו פסול לעדות ולשבועה (אף שבב"י בהל' עדות[14] העתיק דעת המרדכי, וכדלקמן סעיף ב), דמזה משמע לכאורה, שלהלכה למעשה לא נקט כהמרדכי[16].

ב. והנה מפשטות לשון הרמב"ם „אפילו להגבי' ידו על חבירו אסור" — דלא כמ"ש בהלכה שלפנ"ז בנוגע למכה אדם „הרי זה עובר בל"ת" — משמע, ש־אינו איסור דאורייתא אלא רק איסור ד־רבנן[17] (ואסמכוה אקרא[18] ד„ויאמר ל־רשע למה תכה רעך"). וכן מפורש בחי־נוך[19], „וחכמים ז"ל מנעו אותנו אפילו מלרמוז להכות ואמרו כל המגבי' ידו על חבירו להכותו נקרא רשע שנאמר ויאמר לרשע למה תכה רעך", הרי ל־הדיא שהוא רק איסור דרבנן[20].

אמנם בב"י על הטור שם[14] כ' בביאור דעת המרדכי[15] שהמגבי' ידו על חבירו פסול לעדות, וז"ל „ואם המגבי' יד על חבירו אינו לוקה צ"ל דהעובר על ל"ת שאין בו מלקות פסול מדרבנן, ואע"פ שמדברי הרמב"ם ורבינו נראה שאינו פסול מדרבנן אלא העובר על דברי רבנן, משמע דכ"ש הוא לעובר על ד"ת שאין בהם מלקות".

הרי שהב"י מפרש דעת המרדכי ש־

והטור: ברמב"ם בא ענין זה בסגנון של המשך — „אסור לאדם לחבול כו' ולא החובל בלבד אלא כל המכה כו' אפילו להגבי' כו' אסור" — כי זהו דין ואיסור כהלכה הקודמת: משא"כ בטור בא כמאמר בפ"ע — „אסור לאדם שיכה כו' והמרים ידו על חבירו כו'".

13) ועד"ז בשו"ע אדה"ז ריש הל' נזקי גוף ונפש.

14) סל"ד שם.

15) נסמן בהערה 9.

16) ותלוי לכאורה בשקו"ט אם זה שהשמיט המחבר דינים שהביאם בב"י הוא משום שלא ס"ל כן להלכה או מפני טעמים אחרים (ראה יד מלאכי כללי השו"ע אות ד. שד"ח כללי הפוסקים סימן יג אות ה. ושו"נ). ולהעיר שבנדו"ד משמע בשו"ת הב"י (דיני קידושין ס"ב) שס"ל כהמרדכי להלכה (שפסול עכ"פ מדרבנן).

17) לדעת הכס"מ (ריש הל' גזילה ואבידה) דכשהרמב"ם כותב סתם „אסור" אינו אלא דרבנן. וגם לדיעות החולקים (ראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות יו"ד. שד"ח כללי הפוסקים סי' ה אות ט) — הרי בנדו"ד ששינה הרמב"ם מלשונו שלפנ"ז, משמע כבפנים. וראה שד"ח שם.

18) ראה שו"ת ב"י שבהערה 16. — בסמ"ע חו"מ סל"ד סק"ד „אסמכוה אקרא". אבל ממשיך שם „שהוא איסור דאורייתא". וראה לקמן בפנים סוס"ג והערה 28.

19) מצוה תקצה. ועד"ז הוא בסהמ"צ (מל"ת ש) בתרגום העליר וקאפח: וכבר הזהירו (עליהם השלום) מלרמוז להכות [ולא „הזהירנו" כבסהמ"צ לפנינו].

אבל להעיר מיד מלאכי כללי הרמב"ם אות כב ש„לפעמים כותב הרמב"ם ז"ל בספר המצות שלו על איזה דין שהוא מדרבנן ואין הכוונה מדרבנן לגמרי . . אלא שהוא מקובל אצלם אותו איסור ל־אסרו דבר תורה". ע"ש. וראה גם שד"ח כללי ה־פוסקים שם אות ז. ואכ"מ.

20) אלא שצע"ק עפ"ז אם משום זה יחול עליו דין רשע לפוסלו לעדות — שהרי רק המחויב מלקות (מה"ת או מדרבנן) נק' רשע (ראה רמב"ם הל' עדות פ"י ה"ג) [משא"כ אם הוא איסור דאורייתא אף שאין בו דין מלקות נפסל — כדלקמן בפנים מהב"י].

וי"ל דשאני בנדו"ד, שיש עליו דין רשע (לא רק מפני שעבר על איסור דרבנן, אלא) משום שהכתוב קראו רשע („ויאמר לרשע למה תכה רעך") — ראה לבוש חו"מ סל"ד סוס"ד: וקראו משה רשע לפיכך פסלוהו רבנן ג"כ לעדות. ועייג"כ שו"ת ב"י הנ"ל (הערה 16). שו"ת חוט השני סח"י (צויין בברכ"י חו"מ שם אות טו).

הוא ל"ת דאורייתא[21] (וכן משמע מפשטות לשונו, שמספקא לי' אם לוקה או לאו[22] – כמ"ש „ואם המגבי' כו' אינו לוקה צ"ל כו'").

ונמצא ששלש שיטות יש בפירוש מאמר ר"ל: א) שלא נאמר בתור הלכה ופס"ד כ"א ע"ד האגדה. ב) שזהו איסור גמור דרבנן. ג) שעובר בל"ת דאורייתא (ועד שקס"ד לומר שחייב מלקות).

ג. ונראה לבאר יסוד פלוגתא הנ"ל – שתלוי בהגדרת האיסור ד„מגבי' ידו על חבירו" – שיש לפרשו בשני אופנים:

א) הגבהת ידו על חבירו ה"ז התחלת הפעולה של הכאת חבירו. וזהו החידוש בהדין דהמגבי' ידו על חבירו נקרא רשע, דבהתחלת (כזו ד)פעולת ההכאה – כבר „נקרא רשע".

ב) אין האיסור מצד צער והיזק חבירו המוכה על ידו, אלא מצד המגבי', שעצם הגבהת היד על חבירו היא פעולה אסורה.

כלומר: האיסור דהכאת חבירו או גם המגבי' יד עליו (כמו כל האיסורים שבין אדם לחבירו) יש בו ב' חלקים: א) מצד הנפעל – היזק וצער לחבירו. ב) מצד הגברא (הפועל) – הנהגה (מדה) רעה של המגבי' והמכה.

וזהו החילוק בגדר ה„רשעות" ד„מגבי' ידו על חבירו": לאופן הא' הרי זה רק משום שפעולה זו (הגבהת היד) היא הכנה והתחלה של פעולת הכאת חבירו; משא"כ לאופן הב', שגדר ה„רשעות" הוא הנהגה (מדה) מגונה וכיו"ב של המגבי', הרי הגבהת היד עצמה היא מעשה רע, ולכן מצד הנהגה זו עצמה נקרא רשע[23].

ויש לומר שזהו טעם הפלוגתא, אם הא דהמגבי' ידו על חבירו נק' רשע הוא רק ענין חמור מדברי אגדה או שהוא הלכה ואיסור וחל עליו דין רשע (ופסול לעדות ולשבועה) – ובהקדם:

כלל הוא[24] בדיני התורה (מלבד ע"ז כו') שאין מענישים על מחשבה. ועפ"ז אינו מובן בנדו"ד, אם האיסור הוא „הכאת חבירו" – למה „המגבי' ידו על חבירו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע"?

ואע"פ שכאן היתה לא רק מחשבה, אלא גם מעשה של הגבהת היד – מ"מ, הרי אין בזה מעשה דהכאת חבירו.

ויש לומר, שזהו טעם השיטה דהא ש„נקרא רשע" אינו דין רשע להלכה (לפסלו לעדות ולשבועה) – כי אין אדם נפסל לעדות ולשבועה על ידי הגבהת יד.

אבל לדעת הרמב"ם „הרי זה רשע" – כי ס"ל כאופן הב' הנ"ל, שעצם הגבהת היד ה"ז דבר האסור[25], וא"כ עשה מעשה אסור.

אלא שעפ"ז צ"ע סברת הב"י שהמגבי'

---

21) ולהעיר, שבשו"ת הב"י שם משמע שמספקא לי' אם נפסל מדרבנן או שהוא פסול מה"ת. וכן בשו"ת מבי"ט ח"א סו"ס רצא. ובשו"ת מהרי"ט (שבהערה 6) משמע שלדעת המרדכי פסול מה"ת. וראה שו"ת חוט השני שם.

22) אלא שבדרכי משה הארוך, סמ"ע חו"מ שם סק"ז (ועוד) נקטו שכוונת הב"י היא שאינו לוקה. וכ"ה בשו"ת מהרי"ט שם.

23) להעיר מנתיבות עולם להמהר"ל נתיב אהבת ריע רפ"ג. חדא"ג מהר"ל סנה' שם.

24) ראה קידושין לט, ב. וש"נ.

25) וי"ל שעד"ז היא שיטת רש"י בפירושו עה"ת שכ' „אע"פ שלא הכהו נק' רשע בהרמת יד" (ולא כ' „בהרמת יד על חבירו" וכיו"ב), ומשמע שזהו מצד עצם הרמת היד.

ידו על חבירו הוי לאו מדאורייתא (ועד שקס"ד שחייב מלקות), שלדעתו ה"ז משום הלאו דחובל בחבירו[26] — כיצד אפשר לומר שעבר על לאו זה כשחבירו לא נחבל על ידו?

וי"ל (בדוחק עכ"פ) שס"ל שזהו חידוש התורה בלאו דהכאת חבירו (שלא מצינו דוגמתו בשאר איסורים): אע"פ שאזהרת הלאו עצמו, היא הכאת חבירו (בפועל) — „לא יוסיף גו' להכותו"[27] — בא הכתוב „ויאמר לרשע למה תכה רעך" („למה הכית לא נאמר אלא למה תכה") לגלות על הלאו דהכאת חבירו[28], שגם בתחילת פעולת ההכאה, דהיינו הגבהת היד על חבירו[29] (ואף שלא המשיך בפעולה זו וחבירו לא הוכה) כבר עבר[30] על לאו זה[31].

ד. ויש למצוא מקור לג' שיטות הנ"ל בשינויי לשונות חז"ל בג' מקומות שהוא ענין זה דהמגבי' ידו על חבירו:

א) בגמ' הלשון (כנ"ל סעיף א): „ה־מגבי' ידו על חבירו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע".

ב) בשמות רבה פרשתנו[32] נאמר: „ויאמר לרשע . . הכית לא נאמר אלא תכה מכאן שמשעה שאדם מרים ידו להכות חבירו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע".

ג) בתנחומא[33] ובמדבר רבה[34] איתא: „ארבעה נקראו רשעים, (אלו הן) הפושט ידו לחבירו להכותו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע . . והלוה ואינו משלם . . ומי שיש בו עזות פנים . . ומי שהוא בעל מחלוקת".

כלומר: בגמ' נאמר סתם „המגבי' ידו על חבירו", ואילו במדרשים אלו בא בהוספה והדגשה „מרים ידו להכות חבירו", „הפושט ידו לחבירו להכותו".

וע"פ הנ"ל יש לומר, שלדעת הש"ס האיסור הוא בעצם מעשה הגבהת היד על חבירו (כנ"ל בדעת הרמב"ם), ולכן לא נאמר בש"ס „להכותו"[35] [ובזה יומתק

---

26) דפשיטא דמ"ש „ויאמר לרשע למה תכה רעך" אינו לשון ציווי, לאו. וראה שו"ת חוט השני שם.

27) תצא כה, ג.

28) ואולי זוהי כוונת הסמ"ע (שבהערה 18) „אסמכוה אקרא".

29) להעיר מהשקו"ט במפרשים בסוגיא דכתו־בות (לא, א) „הגבהה צורך אכילה . . הגבהה צורך הוצאה". וצ"ע אם היינו ממש כאן, אף שבשניהם אינה אלא הכנה להפעולה ולא הפעולה („לא הכהו").

ויש לחלק, כי בגמ' שם מדובר שלפועל נעשית כל הפעולה (האכילה, או ההוצאה), אלא שאנו דנים מאימתי מתחיל החיוב, אם מעצם פעולת האכילה (הוצאה) עצמה, או כבר מההכנה להפעולה; משא"כ בנדו"ד שמעולם לא בא לידי הפעולה עצמה (שהרי „לא הכהו"). ועוד. ואכ"מ.

30) אבל מובן הטעם שאין בזה חיוב מלקות (ראה פוסקים שנסמנו בהערה 22) — כי לענין חובל בחבירו אין כאן מעשה (ראה גם חכמת שלמה ל־שו"ע חו"מ סל"ד שם, בהשמטה שנדפסה בסוף ה־סימן).

31) ומה שדוקא באיסור זה דהכאת חבירו נפסל תיכף בתחילת הפעולה כשחבירו עדיין לא נפגע, ולא אמרינן כן בגניבה וגזילה וכיו"ב — י"ל כי הכאת חבירו היא כולה מעשה של רשעות, מבלי כל ריוח לעצמו, ולכן החמירה תורה באיסור זה שחל עליו תוקף האיסור מהתחלת הפעולה.

32) פ"א, כט.

33) קרח ח.

34) קרח פי"ח, יב. וראה גם פסיקתא דר"כ פ' ביום השמיני עצרת.

35) אבל להעיר, שלפי תרגום העליר וקאפח בסהמ"צ להרמב"ם שם, הובא שם מאמר הגמ' בלשון „כל המגבי' ידו על חבירו להכותו" (אבל

כפל הלשון, שבסוף מאמרו חוזר עוה"פ „אע"פ שלא הכהו (נקרא רשע)"[36] — להדגיש, שאיסור זה אינו שייך להכאת חבירו, אלא הגבהת יד (להכות) כשל־עצמה היא האיסור, „אע"פ שלא (שאין המשך, לא) הכהו".

משא"כ להמדרשים, שתוכן הענין דה־רמת יד על חבירו הוא, שזוהי (התחלת הפעולה של) הכאת חבירו, לכן מוסיפים „מרים ידו להכות חבירו", „הפושט ידו לחבירו להכותו".

[ועפ"ז אתי שפיר זה שגם הטור מו־סיף תיבה זו — „והמרים ידו על חבירו להכותו" (שליתא בגמ' כנ"ל)[37] — שהרי לדעת הטור החומר דהגבהת ידו על חבירו הוא מפני שזוהי התחלת פעולת הכאת חבירו[38] (אע"פ שלהיותה רק התחלה אין עליו דין רשע, כנ"ל)].

אמנם גם שני המדרשים הנ"ל יש ביניהם חילוק יסודי:

בשמו"ר ההדגשה היא — „מכאן שמ־שעה שאדם מרים ידו להכות חבירו . . נקרא רשע", והיינו שהמדובר באותו גדר של קריאת שם רשע הנפעל על ידי הכאת חבירו עצמה, והחידוש שבמדרש הוא, שהתחלת קריאת שם זה היא „מ־שעה שאדם מרים ידו להכות חבירו", כאילו שבהגבהת ידו הוא מתחיל להכות את חבירו. וזהו כשיטת הב"י (בפירושו על הטור), שהמגבי' ידו על חבירו הוי מגוף הלאו דחובל (ומכה) חבירו, כנ"ל.

משא"כ בתנחומא ובמדב"ר שסתם „ה־פושט ידו לחבירו להכותו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע", ומביא פרט זה ביחד עם עוד ג' ש„נקראו רשעים" — אין ה־כוונה לדין והלכות רשע, אלא ע"ד האגדה, כמו שאר הג' שנמנו במדרש שם שנקראו רשעים, שלא הובאו להלכה שנפסלו לעדות ולשבועה. וזהו כדעת הטור, כנ"ל.

ה. ויש להוסיף ביאור בשיטת ה־רמב"ם, שעצם הגבהת היד על חבירו יש בו איסור:

תכלית בריאת האדם ה"ה „לשמש את קונו"[39], על ידי קיום התורה והמצוות, בכל אבר ואבר שבו לפי ענינו (וכ־מבואר בפרטיות בס' חרדים — חלוקת המצות לפי אברי האדם).

והנה „יד" מורה על ענין הנתינה[40]. וי"ל שזהו עיקר תכלית בריאת היד — להשתמש בה לנתינה (להשפעה, חסד — מה הוא גמ"ח אף אתה כו'[41]): אבל

בגמ' לפנינו ליתא. ובדק"ס לסנה' שם לא הובאה גירסא כזו. וגם בס' היד לא הובאה תיבת „להכותו").

36) וראה דק"ס סנה' שם, שלכמה גי' ליתא סיום זה. וכן ליתא בריי"ף ב"ק ס"פ החובל.

37) ולהעיר שנקט הלשון „והמרים ידו" — שהוא ע"ד ל' המדרש (שמו"ר), ולא „המגבי' ידו" (כל' הש"ס).

38) וי"ל, שמטעם זה מסיים הטור (בהמשך להדין ד„והמרים ידו כו'") „וכל שכן שאסור לחבול בחבירו" — שלכאורה מקומו בתחילת הלכה זו [וכהסדר ברמב"ם שמתחיל „אסור לאדם לחבול כו'" ואח"כ ממשיך „ולא החובל בלבד אלא כל המכה כו' (ומסיים) אפילו להגבי' כו'"] — אלא שבזה מדגיש שהא ד„המרים ידו על חבירו להכותו" הוא גדר אחד עם „לחבול בחבירו". ולהעיר שבשו"ע שם (וכן בשו"ע אדה"ז הנ"ל הערה 13) הושמט סיום זה שבטור.

39) משנה ובריייתא סוף קידושין.

40) להעיר ממחז"ל (תניא פכ"ג — כח, ב) „יד המחלקת צדקה". וראה תקו"ז בהקדמה (יז, א) חסד דרועא ימינא. שרש מצות התפלה פ"ב (ע"פ של"ה — יא, א־ב. יג, ב ואילך. קסא, א־ב). אוה"ת ויקרא (כרך ג) ע' תשמח. ועוד.

41) רש"י עקב יא, כב. פ' ראה יג, ה. וראה ספרי עקב שם. סוטה יד, א.

כאשר האדם „מגבי׳ ידו על חבירו״ — שתמורת ההשתמשות ביד לתכלית ברי־אתה, להיטיב לחבירו, ה״ה משתמש בה באופן הפכי, להכות את חבירו — ול־העיר שזהו רשעות ללא הנאה וריוח להמכה (דלא כמו הנאת הגנב מגניבתו וכיו״ב[42], ובל׳ הכתוב[43]: לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב) — הרי יש בזה חטא חמור בין אדם למקום (לבוראו), כי הרי הוא מהפך את תפקיד בריאתה של היד מהקצה אל הקצה, כנ״ל.

[ויש להוסיף: כיון שרובן של מצוות התורה הן מצות מעשיות, לעשותן בידו של אדם[44], נמצא, שהאבר העיקרי שבו מתקיים (רוב) ה„שימוש״ לקונו, הוא יד האדם דוקא (משא״כ שאר האברים, שאף שגם בהם צריך הוא לשמש את קונו, הרי עיקר שימושם הוא בעניני הכשר מצוה, כמו ריצה לדבר מצוה וכיו״ב). נמצא, שכשהוא משתמש בידו באופן הפכי, הרי יש בזה ניגוד וסתירה ל־כללות תכלית בריאת האדם „לשמש את קונו״].

וחטא זה כלפי הקב״ה, מתחיל תיכף בהגבהת היד על חבירו (גם קודם ה־פגיעה בחבירו), שבהגבהה זו ה״ה מש־תמש בידו היפך כוונת בריאתו[45].

ויש לומר, שענין זה נרמז גם במקור הלימוד — „ויאמר לרשע למה תכה רעך״:

המכה והמוכה בנדו״ד היו דתן ו־אבירם[46], שהיו „נצים״[47] זה עם זה. והנה לקמן בסוף פרשתנו[48] מסופר, דלאחרי ששוטרי בנ״י טענו לפרעה „למה תעשה כה לעבדיך״ ופרעה ענה „לכו עבדו ותבן לא ינתן לכם ותוכן לבנים תתנו״ — פגעו דתן ואבירם[49] את משה ואת אהרן „ויאמרו אליהם ירא ה׳ עליכם וישפוט אשר הבאשתם את ריחינו בעיני פרעה ובעיני עבדיו לתת חרב בידם להרגנו״. ונמצא, שדתן ואבירם השתדלו לטובת ישראל (ובפרט ע״פ הפירוש[50] שהם היו משוטרי בנ״י, שצעקו אל פרעה (כנ״ל) „למה תעשה כה לעבדיך גו׳״[51] — ומ״מ,

---

42) ראה לעיל הערה 31.

43) משלי ו, ל.

44) כי העשי׳ שע״י רגלי האדם אינה דומה כלל להעשי׳ שעל ידי ידיו. כנראה במוחש, ש־חכמת המעשה היא ביותר וביותר במלאכות היד מב־מלאכות הרגל.

45) ע״פ המבואר בפנים יומתק הל׳ „המגבי׳ ידו״ דוקא, ולא נקט לשון כללי — ע״ד „כל המכה אדם״ (כלשון הרמב״ם לפנ״ז) — הכולל גם בעיטה ברגלים וכיו״ב, כי החטא בין אדם למקום בעצם ההגבהה כו׳ על חבירו הוא בעיקר בידו של אדם.

46) רש״י עה״פ. נדרים סד, ב. שמו״ר שם. ובכ״מ.

47) ל׳ הכתוב כאן. וראה רמב״ם הל׳ חובל ומזיק שם ה״א — „דרך נציון״ (אלא שי״ג „דרך בזיון״. ואכ״מ).

48) ה, טו־כא.

49) רש״י בפי׳ הב׳, משמו״ר שם (פ״ה, כ). נדרים סד, ב. ועוד.

50) נחלת יעקב (הובא בשפ״ח) על פרש״י שם, ע״פ שמו״ר שם.

[בנחלת יעקב קאי על פי׳ הא׳ ברש״י שם ש„ויפגעו אנשים מישראל״. אבל מההוכחה שלו (ש„וודאי מהשוטרים היו״) ממש״נ „בצאתם מאת פרעה״ (שאא״פ לפרש שקאי על משה ואהרן) — מוכח שכ״ה גם לפי׳ הב׳ ברש״י (ש„ויפגעו״ קאי על דתן ואבירם)].

51) שמות שם, טו. — וכמסופר בכ״מ (ראה רש״י שם, יד — משמו״ר עה״פ. ועוד) מסנ״פ של השוטרים להגן על בנ״י.

---

*) משא״כ בבהמה וחי׳ — אין חילוק (כמעט) בין ידים לרגלים, היזק נעשה ע״י שניהם, או גם ע״י שן וקרן שלהם וכיו״ב.

בנדון זה, תמורת השתדלותם לטובת יש־ראל, הנה הם עצמם ובינם לבין עצמם התנהגו באופן הפכי (היפך רגילותם) והיו נצים זה עם זה!

[ע"ד ומעין הנ"ל במגבי' ידו על חבירו — שתנועת ידו זו היא היפך כוונת בריאת היד עצמה].

ו. ובעומק יותר, וע"ד החסידות — יש לומר:

נתבאר במק"א[52], דכיון שאלפיים שנה קדמה תורה לעולם[53], והרי קודם שנברא העולם לא שייך ענין של חטא כו' — עכצ"ל, שבכל ענין ותיבה שבתורה יש (גם) פירוש פנימי ורוחני, שעל פיו כולו טוב.

ועד"ז צ"ל בענין איסור הכאת חבירו בכלל ובפרט ענין זה ד„המגבי' ידו על חבירו . . נקרא רשע" — שאפשר לפרשו גם למעליותא.

והביאור בזה:

נוסף ע"ז שהענין ד„תכה רעך" כפשוטו ישנו גם בקדושה, כמו „הכאת" ה־רופא הנדרשת לרפאות את האדם, ויתי־רה מזו — מצות מילה, שבאה על ידי „חבלה" ויציאת דם, באופן שיש על הנימול דין חולה, ועד שביום ג' מחללים עליו את השבת[54], שכ"ז הוא באופן ש־הוא דבר רצוי וטוב [ומובן, שכבר בעת התחלת מעשה זה (רפואה או מילה ו־כיו"ב), ע"ד „המגבי' כו' אע"פ שלא הכהו כו'", ישנה כבר מעלת הטוב עצמו] —

הנה עמפשנת"ל בפירוש „מגבי' ידו על חבירו", שזהו מצד השינוי הנפעל במציאות היד, היפך תכלית בריאתו — י"ל שעד"ז ישנו גם למעליותא, שהאדם משתדל באופן של שינוי טבעו ורגילותו בטובת חבירו, עד לאופן של „הגבהה", שמגבי' את „ידו" (כח ההשפעה שלו) למעלה ממדידה והגבלה, עד שהוא ב־מצב של „על חבירו" — למעלה מחבירו, כי השפעת החסד שלו היא יותר מה־מוכרח לחבירו, ועד שנותן למעלה מ־כלי־הקיבול של חבירו.

ולהעיר משני האופנים[55] דנתינה לחבירו: די מחסורו, לעשרו.

ולכן „נקרא רשע" — מלשון „ובכל אשר יפנה ירשיע"[56], שפירושו „ינצח"[57], „יצליח"[58], דהיינו הצלחה שלא ע"ד הרגיל, למעלה ממדידה והגבלה.

וזוהי גם ההוראה למעשה מהלכה זו: נוסף על פשטות הענין, גודל הזהירות בתכלית מכל ענין של הגבהת יד על חבירו, הרי — מהלכה זו צריך האדם ללמוד גם הוראה בקצה השני — שתהי' הנהגתו הנהגה של „המגבי' ידו על חבירו" למעליותא, להשתדל בטובת חבירו — „יד המחלקת צדקה" — יותר מטבעו ורגילותו, עד כדי להגבי' ולהוציא את ידו (עם כל מציאותו) מכל מדידות והגבלות, „בכל מאדך".

(משיחת ש"פ נח תשמ"ח)

---

52) לקו"ש חלק ל ע' 17 ואילך. ועוד. וראה סה"מ עטר"ת ע' תקטו ואילך.

53) ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד. ועוד.

54) שבת קלד, ב. רמב"ם הל' מילה פ"ב ה"ח. הל' שבת פ"ב הי"ד. טושו"ע או"ח סשל"א ס"ט. שו"ע אדה"ז שם ס"א.

55) ספרי ורש"י פ' ראה טו, ח. כתובות סז, ב.

56) ש"א יד, מז.

57) פסיקתא דר"כ פ' החודש. במדבר רבה פי"א, ג.

58) ראה סנהדרין צג, ב (ובחדא"ג מהרש"א שם ד"ה לא אמרו). מפרשים לש"א שם. וראה לקו"ש חכ"ה (ע' 277. 281).